

VISIE TOERISME EN RECREATIE IN BOS-, NATUUR- EN LANDBOUWGEBIEDEN

1. INLEIDING

Recreatie en toerisme zijn veelzijdige samenlevingsfenomenen met ruimtelijke, culturele, sociale en economische facetten. De verwevenheid van toerisme en recreatie met andere sectoren zoals milieu, landbouw, natuur, openbaar groen impliceert een integraal ruimtelijk beleid, waarin sprake is van een afstemming van de verschillende sectoren en een afweging van de prioriteiten en belangen. Behoud en kwaliteitsverhoging van landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische aantrekkingselementen gelden als basisvoorwaarde voor toeristisch-recreatieve ontwikkeling van een streek. Vandaar dat Toerisme Vlaanderen ervoor pleit om toerisme en recreatie integraal op te nemen in de ruimtelijke visie voor landbouw-, natuur¹- en bosgebieden.

Toerisme is van nature een bedrijvigheid die zich in een streek wortelt, aangezien zij wezenlijk steunt op de specifieke karakteristieken van de streek en daardoor niet kan worden verplaatst, zoals vele andere economische bedrijvigheden. Bovendien mag worden aangenomen dat de groeiende vraag naar recreatie en korte en nevenvakanties in de nabije omgeving een constante zal blijven op middellange termijn.

Het Vlaamse platteland kan omschreven worden als een lappendeken van landbouw, natuur en bos en ruimte voor wonen, werken en recreëren. Het platteland komt overeen met wat men in het Ruimtelijk structuurplan Vlaanderen (RSV) het buitengebied noemt. Dit is het gebied waarin de open, onbebouwde ruimte overweegt. Het RSV omvat een specifiek ruimtelijk beleid voor het buitengebied. Men streeft in dit gebied naar het concentreren van wonen en werken in de kernen zodanig dat enerzijds de open ruimte, met zijn landschappelijke, agrarische en natuurwaarden, maximaal behouden blijft en anderzijds bepaalde diensten (o.a. het openbaar vervoer, post- en communicatie-infrastructuur) efficiënter georganiseerd kunnen worden.

Dit ruimtelijk beleid is een reactie op de toenemende verstedelijking van het platteland als gevolg van suburbanisatie en moet de ontvolking van de stad afremmen en de niet bebouwde ruimte maximaal bewaren. Vandaag concentreert zich ongeveer 80% van de werkgelegenheid in verstedelijkte gebieden en woont ongeveer 40% van de bevolking in landelijke gemeenten. Het fileprobleem is een gevolg van dit ruimtelijk spreidingspatroon. De tewerkstelling op het platteland daalt nog verder door de achteruitgang van de landbouw. De vraag naar werkrachten in de bouwsector, de industrie en diensten werd de laatste 50 jaar onder andere vanuit de primaire sector toegeleverd. Daarenboven heeft de daling van de landbouwprijzen geleid tot schaalvergroting, productiviteitsstijging en specialisatie. Dit werd voornamelijk gerealiseerd door extra mechanisering en bijkomende investeringen.

Vandaag stelt zich de vraag hoe de tewerkstelling op het platteland nieuw leven kan ingeblazen worden. Rekening houdend met het milieu en de verstedelijkingsdruk op het platteland komen niet alle activiteiten hiervoor in aanmerking. Het Programma voor Plattelandsontwikkeling in Vlaanderen pleit voor de ontwikkeling van zachte recreatie, hoevetoerisme, telewerk, hoeveverkoop of zorgfuncties, al dan niet in combinatie met de ontwikkeling van landbouw- en natuuractiviteiten. Het behoud van de landschappelijke, agrarische en natuurlijke waarden staat hierbij voorop. Hiertoe moeten de activiteiten ruimtelijk gebundeld worden en moet de kwaliteit van werken, wonen en recreëren verbeterd worden².

¹ Onder natuurgebieden begrijpen we steeds natuurgebieden inclusief de duinen.

² Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw (2000), Programma voor Plattelandsontwikkeling in Vlaanderen (periode 2000-2006), Administratie Land- en Tuinbouw: Brussel.

De interesse voor toerisme en recreatie op het platteland neemt alsmaar toe. Door het groeiend gebrek aan vrije tijd en vanuit een drang naar onthaasting kiezen mensen meer en meer voor kortere vakanties gespreid over het jaar om even aan de drukte te ontsnappen. Wat de korte vakanties betreft, wordt meestal gekozen voor een goed bereikbare, nabijgelegen aantrekkelijke locatie. Dit verschijnsel en de verhoogde aandacht voor belevingskwaliteit, natuur en milieu, het authentieke (het ruraal erfgoed, lokale voedings- en drankspecialiteiten, ...) zijn verantwoordelijk voor het toenemend belang voor plattelandstoerisme.

Plattelandstoerisme is het geheel van op ontspanning gerichte activiteiten op het platteland.

Volgens OESO-definitie is plattelandstoerisme:

- gelokaliseerd in een ruraal gebied;
- gebaseerd op de bijzondere karakteristieken van het platteland (kleinschalige ondernemingen, open ruimte, contact met de natuur en het erfgoed, traditionele samenlevingen en gewoonten);
- traag groeiend en verbonden met lokale families;
- van velerlei aard (b.v. wandelen, fietsen, verblijf, verkoop streekproducten, ...);
- duurzaam en kleinschalig.

Plattelandstoerisme kan verwijzen naar verschillende vormen van zowel dagtoerisme (kleinschalige attractiepunten, streekproducten, wandelen en fietsen op het platteland) als verblijfstoerisme (kleinschalige plattelandshotels, huurvakantiewoningen, gastenkamers, hoevecampings, ...).

Een specifieke vorm van plattelandstoerisme is het **hoevetoerisme**. Hierbij gaat het om het geheel van op ontspanning gerichte activiteiten op het platteland die geïntegreerd zijn in een actief agrarisch bedrijf.

2. TRENDS

Zowel in het buitenland als in Vlaanderen neemt het succes van plattelandstoerisme alsmaar toe. Volgende aspecten hebben ervoor gezorgd dat er een toenemende interesse is voor plattelandstoerisme³:

- **hogere opleidingsniveaus** zorgen voor een stijgende interesse in buitenrecreatie, ecotoerisme en meer themagerichte vakanties;
- groeiende interesse in **ruraal erfgoed**;
- het groeiend **gebrek aan vrije tijd** en de drang naar **onthaasting** leidt tot het nemen van kortere vakanties gespreid over het jaar, bij een korte vakantie wordt dikwijls voor plattelandstoerisme gekozen;
- beter **transport en communicatie**;
- bewustwording van **belang van de gezondheid**, in dit kader biedt het plattelandsgebied veel mogelijkheden voor buitenrecreatie en staat het eveneens symbool voor gezonde lucht;
- groeiende interesse voor **tafelen/drinken** en **couleur locale** (streekproducten, lokale ambachten, volkssporten, ...);
- **groene belangen** zijn belangrijker geworden op de politieke agenda;
- stijgende interesse voor **authenticiteit**;
- belang van **rust en kalmte**;
- groeiend **aantal (actieve) ouderen**, velen kiezen voor plattelandstoerisme vanwege gezondheidsredenen en om nieuwe niet-stedelijke ervaringen te ontdekken;
- toenemend belang van **REAL-toerisme** (rewarding, enriching, adventuresome and a learning experience)
- het groeiend **individualisme** leidt tot het kiezen voor kleinschaligheid en gefragmenteerd toerisme.

³ OECD, 1994, Tourism Strategies and Rural Development, OECD: Paris.
ETC-ETAG, 2003, Trends for Tourism in Europe, ETC-ETAG: Brussel.

3. VISIE TOERISME EN RECREATIE IN LANDBOUW, BOS- EN NATUURGEBIEDEN

Plattelandstoerisme wordt beschouwd als een laagdynamische activiteit. Dit betekent dat deze activiteit omwille van haar intrinsieke aard, in haar onmiddellijke omgeving eerder beperkte veranderingen teweegbrengt in de bestaande ruimtelijk en sociaal-economische structuur en in het bestaande ruimtegebruik⁴.

Hoogdynamische toeristisch-recreatieve infrastructuur (o.a. grootschalige terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven, hotels en dagattracties) en lawaaisport en -recreatie kunnen wel voorkomen in het buitengebied, maar worden **niet beschouwd** als plattelandstoerisme. Over deze hoogdynamische activiteiten worden in de onderstaande tekst geen uitspraken gedaan. Deze visie gaat essentieel over de gebieden waar recreatie en toerisme een medegebruiker is van het ruimtelijk landschappelijk gegeven bos, natuur en landbouw.

Eén van de belangrijkste factoren voor het succes van het plattelandstoerisme is de aanwezigheid van kwalitatieve landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische aantrekkingselementen. De verdere ontwikkeling van toerisme en recreatie op het platteland kan niet los gezien worden van het behoud en de kwaliteitsverhoging van natuur, landschap en cultuur. Ook de samenhang met landbouw is van groot belang. Plattelandstoerisme kan als alternatief en/of aanvullend beschouwd worden voor landbouwactiviteiten. Er moet voor de landelijke gebieden een geïntegreerd ontwikkelingsbeleid nagestreefd worden dat zowel landbouw, diversificatie van de economische bedrijvigheid, beheer van de natuurlijke hulpbronnen, instandhouding van diensten van algemeen belang als bevordering van cultuur, toerisme en recreatie omvat.

Bij het opmaken van een visie omtrent landbouw, natuur en bos willen wij erop wijzen dat de sector toerisme en recreatie één van de belangrijkste vormen van medegebruik in deze gebieden is. In de onderstaande tekst wordt de visie van Toerisme Vlaanderen over toerisme en recreatie in de landbouw, bos en natuurgebieden voorgesteld. De tekst behandelt achtereenvolgens het verblijfstoerisme, met specifieke aandacht voor het jeugdverblijfstoerisme, en het recreatief medegebruik.

3.1 KLEINSCHALIG VERBLIJFSTOERISME IN LANDBOUW, BOS EN NATUURGEBIEDEN

Er moeten een aantal randvoorwaarden opgesteld worden waarbinnen verblijfstoerisme op het platteland kan ontwikkelen. Verschillende vormen van kleinschalig plattelandstoerisme komen hiervoor in aanmerking. De verblijfsvormen die aan de voorwaarden van plattelandstoerisme voldoen zijn kleinschalige hotels, kamers met een toeristische dienstverlening, vakantiehuisjes en kleinschalige campings.

A. VERBLIJFSTOERISME IN HET AGRARISCH GEBIED

De vraag naar een verblijf op een al dan niet actieve hoeve neemt alsmaar toe. Deze vraag kan volgens Toerisme Vlaanderen ingewilligd worden, mits aan een aantal randvoorwaarden voldaan wordt. In eerste instantie moet het gaan om een kleinschalig initiatief dat de draagkracht van het betreffende gebied niet overschrijdt. Niet alle gebouwen in het agrarisch gebied komen in aanmerking voor het inrichten van verblijfsaccommodatie. Het gaat enkel om, bij voorkeur karaktervolle, hoevegebouwen en andere merkwaardige gebouwen (molens, kloosters, ...).

De kleinschalige verblijfsaccommodatie die in een hoeve of merkwaardig gebouw kan ingericht worden zijn kamers met een toeristische dienstverlening⁵, huurvakantiewoningen⁶ en kleinschalige

⁴ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (1997), Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: Brussel.

⁵ **Kamers met een toeristische dienstverlening:** in of aan een privé-woning ingerichte kamers die toeristisch verhuurd worden. Deze kamers moeten ingericht worden binnen de bestaande gebouwen. Deze logiesvorm kan een ontbijt, en eventueel andere maaltijden aan de toerist, die in deze accommodatie verblijft, aanbieden. De uitbater woont ter plaatse.

campings⁷. Een belangrijke reden van de recreant om te kiezen voor deze vorm van verblijfstoerisme is enerzijds het goede contact met de uitbater en de kleinschaligheid van het verblijf.

Beschermde monumenten en gebouwen op de lijst van het bouwkundig erfgoed zijn dikwijls zeer geschikt voor het inrichten van kleinschalige verblijfsaccommodatie (mits het karakter van het erfgoed niet verdwijnt). Deze verblijfsaccommodaties hebben een erg hoge economische meerwaarde en moeten beschouwd worden als een vorm van laagdynamisch ruimtegebruik.

De verschillende vormen van verblijf in het agrarisch gebied moeten ook opgenomen worden in de toeristische regelgeving zodanig dat er een minimum aan kwaliteit gegarandeerd is. Een basiskwaliteit is noodzakelijk om zo'n product toeristisch te vermarkten.

Er moet aan hoevegebouwen (bij voorkeur karaktervolle) of andere merkwaardige gebouwen (molens, ...) in agrarisch gebied de mogelijkheid geboden worden om kleinschalige verblijfsaccommodatie, in de vorm van kamers met toeristische dienstverlening, huurvakantiewoningen of kamperen bij de boer, uit te bouwen.

B. VERBLIJFSTOERISME IN BOS EN NATUURGEBIED

Verblijfstoerisme in bos- en/of natuurgebied is vandaag in Vlaanderen niet toegestaan. Toch zijn er natuurliefhebbers die hun tent niet graag opzetten tussen de caravans en bungalows op een camping. Kamperen bij de boer biedt voor deze mensen reeds een oplossing maar vaak worden de tenten stiekem in het bos (of de duinen) opgezet (wildkamperen). Dit kan voorkomen worden door in bos- en natuurgebieden plekken af te bakenen waar trekkers toch kunnen kamperen (zoals de natuurkampeerterreinen in Nederland).

Voor de verblijfstoerist die een meer comfortabel verblijf wenst, verhuurt staatsbosbeheer in Nederland comfortabele, ruime woningen die gelegen zijn in prachtige **natuurgebieden**. De woningen zijn meestal voormalige boswachterwoningen of boerderijen. Door deze woningen voor vakantieoelinden beschikbaar te stellen hopen zij rust en ruimte zoekende gezinnen en groepen de kans te geven om op een prachtige locatie van de natuurgebieden te genieten en het recreatieve gebruik van de vakantiewoningen draagt bij aan een breed draagvlak en bedrijfseconomisch gezond staatsbosbeheer. Voor deze verblijfsvorm komen enkel bestaande karaktervolle woningen in aanmerking. In Vlaanderen zouden de beschermde monumenten, de gebouwen op de lijst van het bouwkundig erfgoed en merkwaardige gebouwen hiervoor in aanmerking kunnen komen.

De verschillende vormen van verblijf in het bos- en natuurgebied moeten ook opgenomen worden in de toeristische regelgeving zodanig dat er een minimum aan kwaliteit gegarandeerd is. Een basiskwaliteit is noodzakelijk om zo'n product toeristisch te vermarkten.

Toerisme Vlaanderen is van mening dat het voorzien van kampeergelegenheden en vakantiewoningen in natuur- en bosgebieden ook in Vlaanderen een succes zouden kennen.

3.2 JEUGDSTOERISME IN LANDBOUW, BOS EN NATUURGEBIEDEN

Kinderen, jongeren en begeleiders van de Vlaamse jeugdwerkinitiatieven en jeugdgroepen uit sectoren zoals onderwijs, sport en cultuur houden regelmatig verblijfsactiviteiten in het buitengebied.

⁶ **Huurvakantiewoning:** is het voorzien van 'huurwoningen' binnen de bestaande bebouwing die het tijdelijk verblijven van toeristen mogelijk maken met eigen mogelijkheden voor het bereiden van maaltijden. Permanente bewoning wordt uitgesloten. De uitbater woont ter plaatse.

⁷ **Kleinschalig kamperen:** is het tijdelijk ter beschikking stellen van een terrein dat kamperen mogelijk maakt en dit onder randvoorwaarden:

- de camping sluit aan bij de gebouwen;
- het voorzien van een sanitair blok is verplicht en moet bij voorkeur deel uitmaken van bestaande gebouwen;
- de camping wordt landschappelijk geïntegreerd (vb. gebruik van groen);
- het gaat enkel om mobiele verblijven

Ze doen in groep mee aan kampen, weekends, stages, vormingen, zeeklassen, ... Andere trekken er alleen of met vrienden op uit. In beide gevallen zoekt men op voorhand naar de ideale ruimte en de gepaste accommodatie die past bij dit soort activiteit.

Bij het zoeken naar een adequate verblijfsinfrastructuur spelen omgevingsfactoren een belangrijke rol. Een omgeving met een landelijk karakter krijgt de voorkeur. De vier belangrijkste omgevingsfactoren bij de keuze van een verblijfplaats voor de jeugdbewegingen zijn de aanwezigheid van een speelweide, een kampvuurplaats, een bosrijke omgeving en een verkeersarme buurt.

De aanwezigheid van bos en natuur is een belangrijk criterium. Het zijn niet alleen ideale plaatsen voor talrijke activiteiten, ze boeien en fascineren enorm. De ruimte en mogelijkheden om tijdens hun verblijf de natuur actief te verkennen en te beleven draagt bij tot het natuurbewustzijn van deze jongeren, wat bepalend is voor het respect en de zorg die ze later zullen dragen voor het milieu.

In vele gemeenten wordt een tekort aan toegankelijke groene ruimte om te spelen ervaren. Een aantal evoluties vanuit ruimtelijke ordening, milieu, natuur (VEN, Europese richtlijnen) leidt de facto tot het inkrimpen van de publieke groene ruimte. Deze trend treft zowel de individuele kinderen en jongeren als het jeugdwerk (zonevreemdheid, inkrimpen speelzones, ...).

A. JEUGDVERBLIJFSTOERISME IN HET AGRARISCH GEBIED

Vele accommodaties voor jeugdlogies in Vlaanderen zijn gelegen buiten de geëigende bestemmingszone. De overgrote meerderheid van de zonevreemde jeugdverblijven situeren zich in agrarisch gebied. Gezien de jeugd voor hun logies op zoek gaat naar een landelijke omgeving (bij voorkeur voorzien van een speelweide en in een bosrijke omgeving) is het vanzelfsprekend dat hoofdzakelijk deze gebieden hiervoor in aanmerking komen. Toerisme Vlaanderen is voorstander om de inrichting van jeugdlogies in actieve evenals in niet-actieve landbouwbedrijven mogelijk te maken. Deze jeugdlogies moeten wel ingericht worden binnen het bestaande bouwvolume van de landbouwbedrijven. Tentenkampen moeten ook mogelijk zijn in het agrarisch gebied.

In agrarische gebieden moeten de bestaande jeugdverblijfaccommodaties behouden blijven en kunnen nieuwe jeugdlogies ontwikkeld worden binnen het bestaande bouwvolume van actieve of niet-actieve landbouwbedrijven. Tentenkampen moeten ook mogelijk blijven.

B. JEUGDVERBLIJFSTOERISME IN HET NATUUR- EN BOSGEBIED

Vandaag wordt jeugdverblijfstoerisme in de natuurgebieden en bosgebieden niet toegelaten. Het inplanten van nieuwe infrastructuur in deze gebieden acht Toerisme Vlaanderen ook niet opportuun. Het behouden en creëren van voldoende speelruimtes in bos-, duin- en natuurgebieden is wel van groot belang.

Wat betreft de bestaande zonevreemde jeugdverblijfscentra in deze gebieden moet afhankelijk van de plaats en het gebruik geopteerd worden om het verblijf al dan niet te handhaven:

- voor verblijven gelegen in de meest kwetsbare delen van een natuur- of bosgebied moet een uitdovingbeleid⁸ uitgewerkt worden.
- verblijven gelegen in minder kwetsbare delen van het natuur- of bosgebied of slechts gedeeltelijk gelegen in deze gebieden kunnen geregulariseerd worden. Verblijfscentra die enkel tijdens de schoolvakanties gebruikt worden brengen een beperkte verstoring met zich mee. Voor de te behouden verblijfscentra wordt best een aangepast huishoudelijk reglement opgesteld. Een bijkomende voorwaarde is dat een natuureducatieve factor (b.v. een natuurbibliotheek, een klein museum, ...) en/of een milieubewust beleid (afval sorteren, waterverbruik, ...) gekoppeld wordt aan deze verblijven.

Tentenkampen zijn in principe niet toegestaan in de bossen, tenzij er een toelating gegeven wordt van de houtvester (volgens het bosdecreet). Bestaande infrastructuur kan ook ingeschakeld worden ter

⁸ De bestaande jeugdverblijfsactiviteit kan enkel door de huidige uitbater voortgezet worden. Op termijn zal de bestaande verblijfsrecreatie verdwijnen.

ondersteuning van de tentenkampen. Tentenkampen (tijdelijk in tijd) moeten volgens Toerisme Vlaanderen ook mogelijk zijn in natuurgebieden mits toelating van de beheerder van het gebied.

In natuur- en bosgebieden moet een afweging gemaakt worden voor het al dan niet handhaven van een jeugdverblijf aan de hand van de kwetsbaarheid van het gebied. Het koppelen van een natuureducatieve functie en/of milieubewust beleid aan het jeugdverblijf is een must. Tentenkampen moeten, mits de nodige toelatingen, mogelijk zijn in zowel het bos- als het natuurgebied. Het behouden en creëren van voldoende speelruimtes in bos-, duin- en natuurgebieden is wel van groot belang.

3.3 RECREATIEF MEDEGEBRUIK IN LANDBOUW, BOS EN NATUURGEBIEDEN

Buiten- en openluchtrecreatie vormt de belangrijkste vorm van recreatie op het platteland. De open ruimte, natuur en bos vormen het ideale kader van recreatie en toerisme. Als je bijvoorbeeld gaat wandelen in het bos, een eindje fietst in het veld, dan geniet je bewust of onbewust van de natuur, het landschap, de stilte, ... De behoefte aan recreatie in de buitenlucht (openluchtrecreatie) neemt toe doordat we enerzijds steeds actiever worden in onze vrije tijd en anderzijds doordat de groep mensen die niet werkt (zoals ouderen) toeneemt. Niet enkel de vraag naar recreatie neemt toe, ook de wensen veranderen. Er is meer behoefte aan afwisseling (gezond en sportief bezig zijn in de buitenlucht; lekker luieren of barbecuen in een groene omgeving; tot rust komen in bos en natuur). Naast de gerichte bezoeken aan mooie natuurgebieden, wil men ook in of vlakbij de stad snel een half uurtje 'de natuur' in kunnen. Om zowel de natuur-, bos- en landbouwfunctie in het buitengebied te behouden en eveneens een antwoord te bieden op de stijgende vraag naar openluchtrecreatie, moet er slimmer gebruik gemaakt worden van de beschikbare ruimte in het buitengebied⁹.

Meervoudig ruimtegebruik of recreatief medegebruik vormt de oplossing. Het begrip 'medegebruik' houdt in dat er nog **andere gebruikers** zijn of dat het gebied nog **andere functies** heeft. Zo zijn landbouwgebieden in de eerste plaats bestemd voor landbouw, maar toch is het in deze gebieden ook fijn om te wandelen en te fietsen. Indien de hoofdfunctie van het gebied niet in het gedrang komt is dit geen probleem. Het hoofdgebruik heeft altijd voorrang op het medegebruik. Dit betekent niet dat er aan de hoofdgebruiker geen maatregelen kunnen opgelegd worden om de waarden, die voor het recreatief medegebruik van belang zijn te beschermen, b.v. het aanplanten van een groenscherm rond nieuwe stallingen om de visuele vervuiling van het landschap tegen te gaan.

Recreatief medegebruik heeft betrekking op de vormen van openluchtrecreatie die plaatsvinden in een omgeving met een niet-recreatieve hoofdfunctie of hoofdgebruik, en waarbij het medegebruik ondergeschikt is aan de hoofdfunctie of het hoofdgebruik¹⁰.

Voor de recreant die het landelijk gebied intrekt om daar op zijn/haar manier te recreëren, speelt de natuurlijke omgeving een belangrijke rol. Recreatie in het landelijk gebied vindt plaats in verschillende **soorten omgevingen**. Recreanten vertoeven niet alleen graag in speciaal aangelegde dagrecreatiegebieden, maar eveneens in groengebieden (o.a. bos- en natuurgebieden) en agrarische landschappen¹¹. Momenteel zijn vele groengebieden (natuur en bos) niet toegankelijk voor de recreant. De mate van recreatief medegebruik van een groengebied mag niet enkel afhangen van de ecologische draagkracht, maar moet ook rekening houden met de recreatieve waarde ervan.

Recreatieterreinen (o.a. voetbalterreinen, golfterreinen, spelterreinen en speeltuinen, kampeerterrainen, zwembaden in open lucht, ...) beslaan volgens de statistiek van het bodemgebruik van het NIS (2002) slechts **0.4%** van het Vlaams grondgebied. Bos en natuurlijk terrein (**woeste gronden**) maken respectievelijk **8.6%** en **3.6%** uit van Vlaanderen. Het agrarisch grondgebruik beslaat in 2002 **61.7%**. Slechts een gedeelte van de laatste twee categorieën staat daadwerkelijk ter beschikking voor recreatief medegebruik. Voor inzicht in recreatiemogelijkheden in de groene ruimte

⁹ Ministerie van landbouw, natuurbeheer en Visserij (2001), In de buitenlucht, over recreatie en groen in Nederland, Ministerie van landbouw, natuur en voedselkwaliteit: Den Haag.

¹⁰ Bestendigde deputatie van de provincieraad van Limburg (2003), Ruimtelijk structuurplan Limburg, Bestendigde deputatie van de provincieraad van Limburg: Hasselt.

¹¹ Stichting Recreatie (2002), Mensen en de natuur, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum: Den Haag.

zijn ook gegevens op het gebied van toegankelijkheid, geschiktheid en bereikbaarheid belangrijk. Recreatie op en rond het water is ook een belangrijke vorm van recreatie. Slechts 0.7% van Vlaanderen bestaat uit water, een marginaal deel hiervan heeft een recreatieve hoofdfunctie. In de meeste gevallen is er sprake van medegebruik door water- en oeverrecreatie¹².

A. ROUTEGEBONDEN OPENLUCHTRECREATIE

Routegebonden openluchtrecreatie (wandel-, fiets-, ruiter-, binnenwaterroutes en netwerken) is de meest voorkomende vorm van recreatief medegebruik. Zeer strak lineaire structuren zoals verlaten spoorwegbeddingen, tramlijnen, Romeinse heirbanen, dijken, het jaagpad langsheen kanalen,... zijn ideaal voor deze recreatievorm. Ook andere paden in een waardevol landschap zijn belangrijk.

Knooppunten en lussen

In dit kader is er nood aan goede routestructuren voor de verschillende vormen van routegebonden recreatie. De meeste routegebonden recreatie werkt met een lusvormig systeem of een knooppuntensysteem. Beide systemen streven naar aantrekkelijke en goed uitgeruste routes. Deze routes zijn meestal gesitueerd in het platteland met het oog op de beleving. De selectie van de routes die in aanmerking komen voor routegebonden recreatie gebeurt aan de hand van criteria. Deze criteria variëren naargelang de recreatievorm waarvoor de routes worden opgemaakt (fietsen, wandelen, paardrijden, ...). De verschillende recreatievormen stellen andere eisen aan hun routes, waaronder veiligheid een zeer belangrijk criterium vormt.

In het geval van een **lusvormig systeem** valt het begin- en eindpunt van de route samen en wordt deze slechts in één richting bewegevrijd. Ze worden meestal ontwikkeld rond een thema dat kenmerkend is voor de regio en fungeren als smaakmaker van de regio.

Een **knooppuntensysteem** bestaat uit een netwerk van routes. Zo'n knooppuntensysteem geeft de mogelijkheid om zich te verplaatsen in een lus, of om doorgaande verbindingen te maken (b.v. tussen toeristische bestemmingen). Daar waar ten minste twee assen elkaar kruisen ontstaat een knooppunt. Elk knooppunt krijgt een nummer en op elk knooppunt wordt de recreant doorverwezen naar de andere knooppunten. Er worden startplaatsen aangeduid, waar een overzichtsbord staat met een kaart van het volledige netwerk zodanig de recreant zich kan oriënteren en zijn route kan plannen. Het idee achter een knooppuntensysteem is dat de recreant zelf een route kan uitstippelen, en deze dus zo lang of zo kort maakt als hij zelf wenst. Het knooppuntensysteem kent de laatste jaren meer en meer succes en wordt ook door Toerisme Vlaanderen gepromoot en ondersteund. Indien in een gebied gekozen wordt voor het knooppuntensysteem, wil Toerisme Vlaanderen dat de lusvormige routes en de knooppuntennetwerken op elkaar afgestemd worden (lusvormige route kan nog steeds, maar maakt bij voorkeur gebruik van de routes die opgenomen zijn in het knooppuntennetwerk) teneinde een overaanbod en een wirwar aan recreatieve routes te voorkomen.

Het knooppuntensysteem is in Vlaanderen reeds goed uitgewerkt voor de fietsroutes. Wat de wandelroutes betreft, is er een pilootproject aan de gang in het Heuvelland (West-Vlaanderen) en de Kempische Heuvelrug (Antwerpen). Het fietsknooppuntennetwerk kan uitgebouwd worden in heel Vlaanderen, het wandelknooppuntennetwerk wil men beperken tot de meest aantrekkelijke wandelgebieden. In geval van de ruiterroutes, kan zeker een knooppuntennetwerk uitgebouwd worden daar waar er een concentratie aan maneges voorkomt. Daar waar er weinig maneges voorkomen kan beter gewerkt worden met een lussensysteem. In Limburg en Antwerpen is men momenteel bezig met het uitwerken van een knooppuntennetwerk voor ruiters.

Om een routestructuur te realiseren worden "aantrekkelijke en goed uitgeruste" routes geselecteerd, maar wordt er eveneens rekening gehouden met de maaswijdte die zo'n structuur best kan nastreven. Voor een wandelnetwerk zou bijvoorbeeld een maaswijdte van 3-5 km nagestreefd moeten worden. Deze maaswijdte kan in sommige gevallen niet gerealiseerd worden gebruik makend van de reeds bestaande wandelpaden en dreven. In dit geval kan het interessant zijn **missing links** te lokaliseren

¹² Stichting Recreatie (2002), Mensen en de natuur, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum: Den Haag.

en extra wandelpaden te creëren. In andere gevallen bestaan bepaalde wandelpaden en dreven wel, maar zijn deze niet toegankelijk. Het platteland is maar beperkt toegankelijk voor de recreant waardoor het realiseren van het ideale netwerk niet altijd vanzelfsprekend is. Bij het opmaken van netwerken (evenals lussen) wordt (vooral voor wandelen, ruiters en mountainbike) veel beroep gedaan op veld- en kerkwegels. Dit vormen de paden doorheen de velden tussen de boerderijen en het dorp of de kerk. Heel wat van deze wegen verdwenen omdat ze in onbruik geraakten en hiermee hun functie verloren. Vaak werden ze omgeploegd of ingezaaid. Nu de openluchtrecreatie op het platteland toeneemt, kunnen deze 'buurtwegen' een nieuwe functie krijgen.

Een betere toegankelijkheid van zowel het agrarisch gebied als het groengebied moet gegarandeerd worden zodanig dat:

- ***de missing links in de recreatieve routes voor routegebonden recreatie kunnen weggewerkt worden;***
- ***het gemakkelijker wordt nieuwe recreatieve routes te creëren.***

Verharding

Bepaalde recreatievormen leggen specifieke voorwaarden op aan het gebied en/of de infrastructuur. Bij het afbakenen van een knooppuntennetwerk moet hier zo veel mogelijk rekening mee gehouden worden. Zo stelt een fietsroute andere eisen dan een wandelroute. Het type **verharding** van de paden is essentieel voor de beoogde doelgroep. De wensen van recreant m.b.t. het type verharding, en de effecten ervan op de omgeving (natuur) is van groot belang. Hiervoor is het belangrijk dat er gezocht wordt naar een goed compromis tussen gewenst type verharding en minimale effecten ervan op de natuur.

Agrarische, bos- en natuurgebieden toegankelijker maken voor bepaalde vormen van recreatie (o.a. fietsen) door een goed compromis te vinden tussen gewenst type verharding en minimale effecten ervan op de omgeving.

Conflicten tussen recreanten

Er ontstaan meer en meer problemen tussen de verschillende weggebruikers, b.v. tussen fietser en auto, tussen fietsers onderling en tussen skaters en fietsers. De **conflicten** tussen de recreanten onderling zijn terug te voeren op verschillen in de doelstellingen bij de activiteiten, snelheidsbeweging, lichaamsbeweging en prestatiegerichtheid versus het willen genieten van rust en/of natuur- en landschapswaarden. Door middel van inrichting en andere maatregelen is het mogelijk om het recreatiepatroon in zekere mate te beïnvloeden. Zo heeft de aanwezigheid van verharde paden en gemarkeerde routes een sturende werking op de weg die recreanten in het terrein kiezen. Het is belangrijk dit zodanig te doen dat de recreanten zich niet of nauwelijks gemanipuleerd voelen in de keuze van route. Het scheiden van de routes voor de verschillende recreanten kan een oplossing bieden voor de vele conflicten. Het is niet altijd mogelijk en ook niet reëel om voor iedere vorm van recreatie of sport een eigen weg of pad aan te leggen. **Zonering** is een veelgebruikt principe (vooral in natuurgebieden) in de recreatieve inrichting: een gebied wordt ingedeeld in verschillende zones met verschillende recreatieactiviteiten en/of intensiteiten¹³ (meestal afhankelijk van de kwetsbaarheid van de verschillende zones). Daar waar verschillende soorten recreanten toch van éénzelfde route gebruiken moeten maken, moet er gestreefd worden naar het voorzien van wegen waar elke recreant zijn plaats toegekend krijgt (strook verhard (fietser), strook zand (ruiter), strook gras (wandelaar)).

Zowel in de landbouw-, natuur als bosgebieden moeten de verschillende soorten recreanten zoveel mogelijk van elkaar gescheiden worden. Het zoneringprincipe vormt hier een goede oplossing. Daar waar verschillende recreanten toch samen van éénzelfde route gebruik maken, moet er gestreefd worden naar het voorzien van wegen waar elke recreant zijn plaats toegekend krijgt.

¹³ Stichting Recreatie (2002), Mensen en de natuur, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum: Den Haag.

Bewegwijzering en voorzieningen

Om een gebied geschikt te maken voor recreatief medegebruik moeten de routestructuren voorzien worden van een goede **bewegwijzering** en goede **voorzieningen**.

Het plaatsen van bewegwijzering moet beperkt zijn tot het strikt noodzakelijke. B.v. verschillende bordjes op éénzelfde drager plaatsen. Toerisme Vlaanderen is ook voorstander van het uniformiseren van de routegebonden recreatieve bewegwijzering. In dit kader heeft Toerisme Vlaanderen in samenwerking met de werkgroep toeristische bewegwijzering (= Toerisme Vlaanderen, provincies en andere belanghebbende instanties) richtlijnen opgemaakt om enerzijds de bewegwijzering te uniformiseren en de kwaliteit van de route te garanderen (aantrekkelijkheid, beleving, bezienswaardigheden onthaal en randinfrastructuur, ...). Dit wordt gestuurd door middel van een subsidiëringmechanisme. Naast bewegwijzering van uitgestippelde routes zijn gebods- en verbodsborden die vertellen wat er wel en niet mag in het gebied noodzakelijk. Dit kan verder aangevuld worden met borden die informatie weergeven over de regio.

Recreatieve voorzieningen zijn o.a. banken, parkeerplaatsen, horeca, bezoekerscentra, ... Langsheen de routes zijn basisvoorzieningen zoals bankjes en vuilnisbakken (of alternatief) onmisbaar. Andere voorzieningen kunnen het voor de recreant een stuk aangenamer maken. Zo kunnen er in de natuurgebieden uitkijpunten, vogelkijkschermen, wildobservatiepunten en picknickplaatsen voorzien worden. Routestructuren kunnen op bepaalde plaatsen, langsheen of in de directe omgeving, aangevuld worden met kleinschalige horecagelegenheden en eventueel verblijfsvoorzieningen in de bestaande bebouwing. Een mogelijkheid is het inrichten van kleinschalige horeca in bestaande bebouwing in agrarische gebieden, of de verkoop van artisanale producten door de boer. Langsheen de routes moeten ook kleinere, tijdelijke voorzieningen (gekoppeld aan bepaalde activiteiten) mogelijk zijn zoals bijvoorbeeld het verdelen van warme drank in een blokhut in het bos. Alle voorzieningen moeten zo goed mogelijk geïntegreerd worden in de omgeving (b.v. gebruik van duurzame materialen voor banken, horeca geïntegreerd in bestaande bebouwing, ...). Het plaatsen van deze ondersteunende infrastructuur (zowel bewegwijzering als voorzieningen) wordt vandaag dikwijls vertraagd en bemoeilijkt door de huidige regelgeving hieromtrent. Toerisme Vlaanderen streeft naar een vereenvoudiging van dit proces.

In landbouw-, natuur en bosgebieden zijn een goede bewegwijzering en kleinschalige ondersteunende voorzieningen belangrijk. Naar gelang het gebied kunnen deze voorzieningen zich beperken tot basisvoorzieningen of meer uitgebreide voorzieningen. Toerisme Vlaanderen streeft naar een vereenvoudiging van het plaatsen van ondersteunende infrastructuur.

Bereikbaarheid en toegankelijkheid

De recreatieve waarde van het platteland is afhankelijk van de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van het gebied. Wandelen, maar eveneens fietsen en paardrijden, is dikwijls gekoppeld aan een andere soort mobiliteit. Daarom moeten er in het landelijk gebied voldoende **opstappunten** (punten waar men op het knooppuntennetwerk kan stappen of beginpunten van een route) worden uitgewerkt. Dergelijke punten moeten zeker ontsloten worden door het openbaar vervoer en er moeten voldoende parkeerplaatsen voorzien worden. Deze opstappunten (transferia) worden bij voorkeur gesitueerd in de kernen of aan de rand van de kernen (indien de toestroom de leefbaarheid van de kern in het gedrang brengt). Transferia kunnen ook gesitueerd worden aan knooppunten van bestaande infrastructuur (b.v. op/afrit autosnelweg). Hierdoor wordt de druk op de kernen als gevolg van het recreatief autoverkeer beperkt. Horeca en verblijfsgelegenheden, meestal gelegen in de kern, blijven vlakbij. In eerste instantie worden deze transferia voorzien aan bestaande informatie- en bezoekerscentra. Daar waar er geen bezoekerscentra zijn worden kleinere opstappunten (voorzien van een informatiebord m.b.t. de regio en de verschillende trajecten) gecreëerd. De mogelijkheden tot het inrichten van deze transferia aan de rand van de kernen wordt momenteel bemoeilijkt door de huidige wetgeving ruimtelijke ordening¹⁴.

In of aan de randen van de kernen of aan strategische knooppunten langsheen bestaande infrastructuur de mogelijkheid bieden voor het inrichten van toeristisch-recreatieve transferia die ontsloten worden door het openbaar vervoer en waar voldoende parkeerplaatsen aanwezig

¹⁴ Westtoer (2003), Wandelnetwerken in Vlaanderen, Westtoer: Brugge.

zijn. Deze opstappunten moeten eveneens voorzien worden van informatieborden of van een informatie- en bezoekerscentra.

B. WATERGEBONDEN RECREATIE

Oevers en strand zijn interessant voor tal van recreatievormen: wandelen, fietsen, zonnen en zwemmen, vissen, kanoën, roeien, toervaart, Het groen karakter van de meeste waterlopen en het water als rustgevend element oefent een belangrijke aantrekking uit op de recreanten.

Algemeen kan gesteld worden dat er sprake is van een groeiend toeristisch-recreatief gebruik van kust, waterwegen en aanpalende jaagpaden, dijkwegen en plassen. Niet alleen nemen de aantallen recreanten toe, maar ook de diversificatie van vormen en combinaties van waterrecreatie en – toerisme neemt toe.

Toervaart¹⁵

Op basis van de trends (vergrijzing, economische welvaart, het zoeken naar onthaasting in een groene omgeving, ...) kan er verwacht worden dat de toeristisch-recreatieve toervaart in de komende jaren behoorlijk zal toenemen. Toervaart vormt ook een routegebonden recreatievorm. De verdere uitbouw van een kwalitatief hoogstaand en aantrekkelijk toervaartnet in Vlaanderen is voor deze recreatietak prioritair. Het toervaartnet moet zich zoveel mogelijk inschakelen in een (inter)nationaal netwerk waarin zowel nationale als internationale toeristen en recreanten zich vlot kunnen bewegen. Het voorzien van jachthavens op regelmatige afstand van elkaar zodanig dat de doortrekkende toervaarder op een vlotte en aangename manier zijn doorreis kan organiseren is belangrijk. Daarnaast is het creëren van lussen voor toervaart belangrijk voor de dagrecreatant.

Voor toervaarders is het eveneens belangrijk dat er voldoende en aantrekkelijke aanlegplaatsen zijn. Gezien de toervaarder maar een beperkte tijd per dag vaart, oefent hij nog heel wat andere recreatieve activiteiten uit. Momenteel zijn de meeste aanlegplaatsen voorzien ter hoogte van steden en dorpen, maar mooie groengebieden of knooppunten van een fietsroutenetwerk vormen ook potentiële plaatsen voor nieuwe aanlegsteigers. Ter hoogte van de aanlegplaatsen moet de mogelijkheid zijn om de nodige faciliteiten voor de toervaarder aan te bieden (bewegwijzering, infoborden, eventueel fietsverhuur... maar ook tapwater, elektriciteit, afvalcontainers, ...). De boot wordt steeds meer een vervoermiddel om een toeristische regio te verkennen en steeds minder een recreatievorm op zich. In deze context is het ook belangrijk de verbinding tussen de aanlegplaatsen en het nabije toeristische of stedelijke centra te verbeteren (b.v. via belbus).

Kano en kajak¹⁶

Kanoërs en kajakers bewegen zich bij voorkeur over smalle en kronkelige waterwegen en over onbevaarbare waterlopen met lage, glooiende en natuurlijk begroeide oevers in een afwisselend landschap. De recreant vindt voornamelijk de rust in combinatie met de natuurlijkheid van de oevers en schoon en helder water belangrijk. Naast het maken van korte tochten neemt het maken van één- of meerdaagse trektochten met overnachting toe. Lusvormige circuits, nuttig voor dagtochten, zijn vandaag praktisch onbestaande. Het waterwegennet is hiervoor ook meestal te grofmazig waardoor er moet gewerkt worden met 'terugbrengservice'. Kano en kajak kan beschouwd worden als routegebonden openluchtrecreatie.

Voor de recreanten die zich verplaatsen over langere afstanden hebben nood aan meer aangepaste infrastructuur. Het systematisch voorzien van adequate in- en uitstapmogelijkheden volgens een zeker afstandsinterval en ter hoogte van sluizen zijn belangrijk. Duidelijke signalisatie m.b.t. de in- en uitstapmogelijkheden is evenzeer noodzakelijk. Een niet te steil talud en niet te veel begroeiing zijn

¹⁵ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.

¹⁶ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.
Stichting Recreatie (2002), Recreatieve Toegankelijkheid van oevers, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum: Den Haag.

hiervoor vaak voldoende; verharde oevers genieten wel de voorkeur. De aanlegplaatsen voor recreatievaartuigen zijn vaak niet gepast om kano's en kajaks in en uit het water te laten.

Een verruiming van de vaarmogelijkheden voor kano's en kajaks op 'onbevaarbare waterlopen' moet mogelijk zijn. Hierover bestaat vandaag geen éénduidige of duidelijke regulering. Op een aantal plaatsen is er sprake van een convenant tussen zachte recreanten, waterwegbeheerders en natuurbeheerders om zo cohabitatie van natuur en recreatie op waterlopen met uitzonderlijk natuurschoon mogelijk te maken. Dit zou meer algemeen toegepast kunnen worden.

Passagiersvaart en veerdiensten¹⁷

Passagiersvaart en veerdiensten leveren een belangrijke bijdrage aan het vertrouwd maken van de bevolking met het water en met waterrecreatie en –toerisme. Beide vormen ook een veelgebruikt middel om meerdere vormen van waterrecreatie te combineren of om een attractie aan wal via het water te bezoeken. Zo kunnen ze ingezet worden als schakel in recreatieve netwerken om lussen te creëren voor o.a. de jaagpadrecreanten.

Momenteel ontbreekt in veel gevallen een aangepaste infrastructuur (ticketverkoopspunt of onthaalinfrastructuur, parking, toeristische/historische informatie, ...) aan de aanmeer/veerplaatsen ter ondersteuning van de passagiersvaart en de veerdiensten.

Een specifieke vorm van passagiersvaart is de "toeristische rondvaart", deze vertrekt en komt aan in toeristische steden. Ter hoogte van bepaalde steden met toeristisch potentieel die aan/nabij een waterweg liggen, kan de aanleg van of verbetering van aanmeervoorzieningen nog nieuwe kansen opleveren.

Op waterlopen is varen een belangrijke vorm van recreatief medegebruik. Zowel toervaart, kano en kajak als passagiersvaart moeten op de voor hen geschikte waterlopen de mogelijkheid hebben zich verder te ontwikkelen. De ondersteuning door middel van aangepaste infrastructuur (aanlegsteigers voor toervaart, in- en uitstapmogelijkheden voor kanoërs en kajakers en onthaal en infopunten voor passagiersvaart) zijn hierbij onontbeerlijk. De mogelijkheden tot het plaatsen van deze aangepaste infrastructuur moet mogelijk blijven.

Hengelen¹⁸

Hoewel het aantal vissers sinds 1984 een daling kent (dalend aantal visverloven) vormt hengelen nog steeds een belangrijke recreatievorm langsheen waterwegen (zowel bevaarbare als onbevaarbare) en waterplassen. Toch worden de vissers vandaag geconfronteerd met een aantal problemen. De toegankelijkheid (zowel fysisch als juridisch) van de oevers is niet altijd mogelijk. Ook de beschikbaarheid van visstekken schiet soms te kort. Daarenboven zijn er in de nabijheid van visstekken weinig tot geen parkeervoorzieningen om de auto achter te laten. Een brede, harde berm is al voldoende. Vissers komen ook regelmatig in conflict met de andere recreanten (fietsers en wandelaars). Daarom lijkt het aangewezen om gebieden aan te duiden 'specifiek voor de uitoefening van het visrecht' die dan ook voorzien worden van hengelfaciliteiten en bij voorkeur worden voorbehouden voor de vissers. Een duidelijke signalisatie m.b.t. wat kan en niet kan op deze plaatsen en een goede geleiding van de parkeerplaatsen tot de oever zijn noodzakelijk.

Het afbakenen van specifieke zones voor vissers met de nodige randinfrastructuur (parking) is aangewezen.

Jaagpadrecreatie¹⁹

Jaagpadrecreatie omvat verschillende activiteiten, waarvan fietsen en wandelen de twee belangrijkste zijn. De ruiters kunnen geïdentificeerd worden als derde belangrijke groep. Jaagpadrecreatie gaat hoofdzakelijk om routegebonden openluchtrecreatie langsheen de waterlopen. Bovenstaande principes (zie routegebonden openluchtrecreatie) zijn over het algemeen hier ook van kracht.

¹⁷ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.

¹⁸ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende. Stichting Recreatie (2002), Recreatieve Toegankelijkheid van oevers, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum: Den Haag.

¹⁹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.

De jaagpaden en dijkwegen zijn zeer aantrekkelijk voor de jaagpadrecreant. Zij stellen de rust, stilte en de aanwezigheid van water in een (meestal) aantrekkelijke, afwisselende omgeving zeer op prijs. Het zoveel mogelijk toegankelijk maken van de jaagpaden en dijkwegen is aangewezen. Vandaag beschikken reeds grote delen van het geheel aan jaagpaden en dijkwegen over een voor fietsers zeer geschikte verharding en hierdoor trekken ze veel recreatieve fietsers aan. De opname van de meeste jaagpaden en dijkwegen in recreatieve fietsroutenetwerken (en ruiterspaden) onderstreept de kwaliteit van deze paden. Door hun autovrij karakter worden ze enorm gewaardeerd.

Doordat verschillende recreanten gebruik maken van deze paden, zijn deze op bepaalde momenten (vooral tijdens het weekend) overvol. Het scheiden van de recreatiestromen is hier moeilijk gezien iedereen langsheen het water wil blijven. Het aanbrengen van snelverkeerwerende verharding of ontharding zou de snelle wielrenners en het toegankelijk gemotoriseerd verkeer kunnen weren. Daarbij dient evenwel steeds aandacht te zijn voor de kwaliteit van de dijkweg/jaagpad, zodat de gewone recreatieve fietser en de functionele fietser geen overdreven ongemak ondervinden. Ook het aantal overwegen over de waterweg dient bekeken te worden. Voor de ruiters wordt het gebruik van deze paden minder interessant door het veelvuldig verharderen van deze wegen. Zij zijn vragende partij van een ontharding van deze paden. In de meeste gevallen zal een onverhard jaagpad niet mogelijk zijn (gezien de nog steeds functioneren als dienstwegen voor AWZ). Indien een onverharde oever niet aanwezig of mogelijk is, kan er eventueel een ruiterspad naast het verharde pad voorzien worden. Zonering kan hier plaatsvinden door beide kanten van de oevers in te richten voor verschillende recreatiestromen (b.v. één kant voor fietsers, skeelers, ...; andere kant voor vissers en wandelaars).

Vanuit de natuursector wordt er meer en meer gepleit voor natuurvriendelijke oevers. Zo wordt er bijvoorbeeld een voorkeur gegeven aan oevers met een flauw talud in plaats van een steil talud. Een natuurvriendelijke inrichting van een oever is vanuit recreatief oogpunt ook meestal positief. Een weelderige begroeide oever is immers aantrekkelijker dan een rechte kale oever. In de praktijk blijkt het natuurvriendelijk inrichten ook vaak nadelige gevolgen te hebben voor de recreatie; zo blijkt de toeristisch-recreatieve beleving van de waterwegen te dalen. Te hoge begroeiing tussen de dijk en het water ontnemt namelijk het 'zicht op het water'. Een zekere onderhoudsfrequentie lijkt vanuit het perspectief van deze recreatievorm aangewezen. Op andere plaatsen wordt dan weer aanbevolen om de oevers juist groener te maken, zeker in stedelijke en industriële zones.

Jaagpaden zijn erg in trek bij zowel fietsers, wandelaars als ruiters. Er dient op toegezien te worden dat de toegankelijkheid voor alle soorten recreatie gewaarborgd blijft. Het soort recreanten kan wel gestuurd worden door het type verharding of de inrichting van de jaagpaden.

Zonnen, zwemmen en andere natuurvriendelijke waterrecreatie op en rond grote plassen²⁰

Voor zonnen en zwemmen is niet alleen de belevingswaarde, maar zijn vooral de gebruiksmogelijkheden van de oevers en het water van belang. Een goede zwemwaterkwaliteit, een niet te steil talud, een geringe waterdiepte tot een redelijke afstand vanaf de oever en de afwezigheid van begroeiing in het water nabij de oever zijn belangrijke eisen. Naast het strand komen grote plassen het meest in aanmerking voor zonnen en zwemmen. Toch wordt ook in sommige rivieren gezwommen.

Andere natuurvriendelijke waterrecreatie (o.a. windsurfen, ...) komt ook vaak op deze grote plassen voor. Deze plaatsen worden vaak intensief gebruikt door de recreanten. Zij vragen om een aantal voorzieningen op de oevers. Picknickplaatsen, toiletten, commerciële voorzieningen (kiosk) en andere infrastructuur zijn vaak gewenst. Deze locaties moeten te voet, per fiets, per auto en bij voorkeur met het openbaar vervoer goed bereikbaar zijn. Er horen dus eveneens goede parkeervoorzieningen bij. Om deze redenen, en ook vanwege veiligheidsredenen zijn de gebieden voor zonnen en zwemmen meestal speciaal aangelegd en/of ingericht. In die zin bestaan reeds tal van recreatieve plassen. De activiteiten op de huidige recreatieve plassen mogen niet in het gedrang komen door eventuele natuurontwikkeling.

Afhankelijk van de ruimtelijke context kunnen ook op nog niet ontwikkelde plassen recreatieve activiteiten (zonnen, zwemmen en eventueel andere recreatieve activiteiten) worden uitgebouwd. De

²⁰ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.

mogelijkheden voor zonnen, zwemmen en natuurvriendelijke recreatie in plassen die eveneens belangrijk zijn voor natuurontwikkeling moeten bekeken worden. Zonering vormt dan eventueel een oplossing.

Zonnen, zwemmen en natuurvriendelijke recreatie vereist naast een strand of een toegankelijke oever, aangepaste randinfrastructuur zoals infoborden, picknickplaatsen, sanitair, ... Naast de nu reeds bestaande recreatieve plassen moet de mogelijkheid voor zonnen, zwemmen en natuurvriendelijke waterrecreatie in de andere plassen bekeken worden.

Strand- en waterrecreatie²¹

Vandaag is recreatie één van de hoofdgebruiken van het strand. Het is dan ook belangrijk dat recreatie naar de toekomst toe niet gehypothekeerd wordt door natuur. In die zin is het belangrijk dat:

- over de volledige lengte van het strand de publieke toegankelijkheid voor wandelaars verzekerd blijft. Voor de toerist/recreant is het aaneengesloten karakter van de stranden waardoor lange wandelingen langs de zee mogelijk zijn van groot belang.
- milieuvriendelijke strandporten (o.a. zeilwagenrijden en andere niet gemotoriseerde sporten), die (vanuit veiligheidsoogpunt) beter niet in intensief gebruikte strandzones plaatsvinden, in andere strandzones beoefend kunnen worden. Voor deze strandporten kan ook gewerkt worden met zonering in tijd, b.v. strandzeilen kan buiten het toeristische hoogseizoen (juli-augustus en elk weekend vanaf mei tot oktober) over de volledige strandzone.
- de solitaire strandzones zoals gedefinieerd en afgebakend in de provinciale RUP's 'Strand en Dijk' en de overeenkomstige plaatselijke doorsteken doorheen de duinen behouden blijven. Deze zones zijn zeer belangrijk voor bebouwingsconcentraties en terreinen met verblijfsaccommodatie die op dezelfde hoogte, maar net achter de duinen, gelegen zijn. De toerist/recreant/bewoner in deze gebieden bereikt momenteel het strand via reeds gerealiseerde plaatselijke doorgangen door de duinen.
- gezien de lawaaiwatersporten (jetski, parasailing, ...) een relatief grote impact hebben op de beleving van het zachte karakter van de kust en deze sporten soms conflictsituaties tussen gebruikersgroepen met zich meebrengen, wordt overwogen deze sport toe te laten op één duidelijk afgebakende strandzone. Momenteel mogen deze sporten enkel vanuit de havens vertrekken. In de werkelijkheid vinden deze sporten verspreid langsheen de kust plaats. Om deze lawaaisporten beter te beheersen kan één duidelijk afgebakende strandzone voor deze sporten misschien een oplossing bieden.
- de huidige bestaande verbindingen voor paarden tussen maneges, duinen en strand behouden blijven.
- zonnen en zwemmen moet mogelijk blijven in de daarvoor voorziene zones.

De beoefening van watersporten op zee is over de voorbije jaren sterk toegenomen. Naast de blijvers (zeilen, surfen, vissen, ...) komen er ook steeds nieuwe watersporten op. De nieuwe (kust)watersporten (bijv. zeerafting, kite-surfing, jetski, strandzeilen, parasailing...) kennen veel bijval bij jongeren. Ze vormen een potentieel voor een meer avontuurlijk aanbod van sportieve activiteiten, ook voor andere doelgroepen dan jongeren (incentive-publiek, avontuurarrangementen).

De watersportactiviteiten op zee vergen een infrastructurele omkadering die ruimte inneemt ofwel op het strand, de zeedijk of in de jachthavens (opberg- en parkeerruimte, clubhuis, enz.). De zachtere watersportactiviteiten (zeilboten, surfplanken, zeilwagens, ...) zijn gelegen op het strand. Deze zijn meestal gelegen op meer afgelegen plaatsen waar ook een minimale autotoegankelijkheid gewaarborgd is. Hierdoor komen ze ook minder in conflict met de andere strandgebruikers (o.a. zonnebadende). Het provinciale RUP 'Strand en Dijk' bakent langsheen de kust overgangszones af waar de infrastructuur van (een beperkt aantal) waterclubs toegelaten worden.

Het sterk recreatieve karakter van het strand moet bewaard blijven. In dit kader moet toegezien worden op het behoud van de ononderbroken wandelroute langsheen het strand, de solitaire strandzones, (ontwikkelings)mogelijkheden voor milieuvriendelijke strandporten en de

²¹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Waterwegen en Zeewegen (2003), Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme, Administratie Waterwegen en Zeewegen: Oostende.

verbindingen voor de paardenrecreatie. Voor lawaaisporten wordt overwogen om deze te laten plaatsvinden in één duidelijk afgebakende strandzone.

C. TERREIN VOOR OPENLUCHTRECREATIEVE VERBLIJVEN

Het natuur-, bos- of agrarisch gebied dat grenst aan een camping en dat in eigendom of gebruiksrecht is van de betrokken exploitant moet mee opgenomen worden in de toeristische exploitatievergunning. De activiteiten of werken die op deze gronden gebeuren mogen uiteraard niet in strijd zijn met de vigerende stedenbouwkundige voorschriften (zo kunnen er op die gronden geen vaste constructies geplaatst worden). Dit brengt wel met zich mee dat een stuk natuurgebied (in eigendom van de exploitant) kan gebruikt worden als natuureducatieve ontspanningsruimte. Het zal enerzijds de belevingswaarde voor de recreant verhogen, en kan anderzijds de classificatie van de camping verhogen.

Natuur-, bos- en agrarisch gebied dat grenst aan een terrein voor openluchtrecreatieve verblijven en in eigendom of gebruiksrecht is van de betrokken exploitant moet mee opgenomen worden in de toeristische exploitatievergunning.